

Jubileusz 90-lecia urodzin dr hab. Janiny Dobrzańskiej

W dniu 29 kwietnia 2009 w sali konferencyjnej na II p. Instytutu odbyła się uroczystość jubileuszu 90-lecia urodzin dr hab. Janiny Dobrzańskiej, nestorki polskiej etologii i myrmekologii, zorganizowana wspólnie przez Zakład Neurofizjologii naszego Instytutu oraz Polskie Towarzystwo Etologiczne (PTEtol.). Uroczystość otworzył prof. Andrzej Wróbel, Kierownik Zakładu Neurofizjologii. Następnie prof. Ewa J. Godzińska przedstawiła krótką prezentację najważniejszych osiągnięć naukowych Jubilatki, a także Jej Małżonka i współpracownika, doc. Jana Dobrzańskiego, podkreślając w niej, między innymi, że klasyczne prace Janiny i Jana Dobrzańskich miały pod wieloma względami prekursorski charakter i są szeroko znane w skali światowej. Po tym wystąpieniu wręczono Jubilatce kwiaty oraz okolicznościowy prezent ofiarowany Jej przez Polskie Towarzystwo Etologiczne w uznaniu wybitnych zasług dla rozwoju polskiej etologii i myrmekologii: najnowszą książkę wybitnych myrmekologów B. Hölldoblera i E. O. Wilsona „The superorganism: the beauty, elegance, and strangeness of insect societies”. W części naukowej spotkania dr Julita Korczyńska, uczennica Jubilatki, wygłosiła wykład zatytułowany „Zachowanie się mrówek amazońskich i ich niewolnic po okresie izolacji”, przedstawiając w nim wyniki badań zachowań społecznych mrówek amazońskich z gatunku *Polyergus rufescens* oraz ich niewolnic z gatunku *Formica fusca*. Badania te, nawiązujące do klasycznych badań Janiny i Jana Dobrzańskich nad etologią mrówek amazońskich, przeprowadzono niedawno w Pracowni Etologii Instytutu Nenckiego. W dyskusji zabrał głos m. in. prof. Leszek Kuźnicki, podkreślając zasługi naukowe Jubilatki i Jej Małżonka oraz ogromną czasochłonność prowadzonych przez Niech badań behawioralnych.

Krótki życiorys naukowy dr hab. Janiny Dobrzańskiej

Janina Dobrzańska (z domu Brun) urodziła się w Warszawie 27 kwietnia 1919 r. Kolejne jej losy mogłyby śmiało posłużyć jako kanwa dla scenariusza porywającego filmu. W latach międzywojennych oraz podczas II wojny światowej pracowała m. in. w Moskwie jako robotnica w drukarni i kierownca taksówki. Uczestniczyła też w pracach na wywrotce przy budowie nadbrzeży. Była też sanitariuszką Armii Czerwonej i pracowała jako spiker i maszynistka w Polskim Radio w Moskwie. Następnie, po ukończeniu Szkoły Minerskiej, w latach 1943-1944 walczyła w partyzantce radzieckiej w oddziale „Gwiazda” działającym w zachodniej Białostocczyźnie jako instruktor-miner i zastępca komisarza ds. młodzieżowych. W związku z tą działalnością została nagrodzona Medalem Partyzanckim I kl. przez Białostocki Sztab Partyzancki, Orderem Czerwonej Gwiazdy ZSRR oraz polskim Krzyżem Grunwaldu. W r. 1945 wróciła do Polski, a następnie w latach 1948-1952 odbyła studia wyższe, najpierw na Wydziale Mechanicznym Politechniki Łódzkiej, a następnie na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Łódzkiego w sekcji zoologii. Zarówno Janina Dobrzańska, jak i Jej Małżonka i współpracownik, Jan Wojciech Dobrzański, ostateczny wybór kierunku studiów oraz tematyki swoich badań naukowych zawdzięczają fascynującym wykładom prof. Jana Dembowskiego, które skłoniły Ich do przeniesienia się z Politechniki na studia biologiczne. W latach 1952-1956 J. Dobrzańska odbyła studia doktoranckie (aspiranckie) w Zakładzie Biologii Uniwersytetu Łódzkiego pod kierunkiem prof. Jana Dembowskiego, prowadząc badania nad podziałem pracy u mrówki rudnicy (*Formica rufa* L.). Po uzyskaniu tytułu

naukowego kandydata nauk (doktora) podjęła pracę w Instytucie Biologii Doświadczalnej im. M. Nenckiego w Łodzi, przenosząc się następnie razem z całym Instytutem do Warszawy. Pracowała jako adiunkt najpierw w Zakładzie Biologii, a następnie w Pracowni Etologii Zakładu Neurofizjologii. W r. 1976 uzyskała stopień doktora habilitowanego nauk przyrodniczych. Już począwszy od r. 1950 współuczestnikiem Jej badań był Jej mąż, Jan Wojciech Dobrzański, choć w dorobku naukowym obojga z Niech znajdują się również publikacje samodzielne. Tematyka badań J. Dobrzańskiej obejmuje szerokie spektrum zagadnień analizowanych na przykładzie licznych gatunków mrówek, a w szczególności takie kwestie jak podział pracy i ontogeneza zachowań mrówek z rodzaju *Formica*, rola czynników wrodzonych i nabytych (w tym także procesów uczenia się) w ontogenezie zachowań transportowych i budowlanych mrówek z rodzajów *Formica* i *Tetramorium*, kontrola terytorium i zachowania transportowe mrówek z gatunku *Lasius fuliginosus*, zachowania zbierackie mrówek z rodzajów *Formica* i *Myrmica* oraz różnorakie aspekty etologii mrówek amazońskich (*Polyergus rufescens*), gatunku uprawiającego obligatoryjne pasożytnictwo społeczne. Cechą charakterystyczną podejścia naukowego Janiny i Jana Dobrzańskich był nacisk na badania wykonywane w terenie, w warunkach środowiska naturalnego, a także na monitorowanie zachowania pojedynczych osobników, co było możliwe między innymi dzięki wynalazionej przez nich metodzie znakowania mrówek za pomocą metalowych pierścieni. W ich pracach wybitnie prekursorski charakter miało podkreślanie znaczenia i wielorakich uwarunkowań przyczynowych indywidualnych różnic w zachowaniu mrówek (co zwiastowało i wyprzedzało w czasie takie współczesne pojęcia z zakresu socjobiologii owadów jak elityzm i tempo), a także odwoływanie się do pojęcia progno reakcji, stanowiącego ważny element nowoczesnych teorii dotyczących czynników sprawczych kształtujących zachowania owadów społecznych. Publikacje Janiny i Jana Dobrzańskich są wciąż szeroko cytowane i należą do klasyki światowej myrmekologii. Warto też wspomnieć o ciekawych filmach naukowych z Ich udziałem („Mrówcze szlaki” oraz „Bioldozy”)

Ewa J. Godzińska (tel. 373)